

Arvo Krikmanni meenutati ettekandepäevaga

Tänavu juulis oleks tunnustatud eesti folklorist ja akadeemik Arvo Krikmann (1939–2017) saanud 80aastaseks. Sel puhul toimus 7. septembril Eesti Kirjandusmuuseumis Eesti-uuringute Tippkeskuse üheksanda aastakonverentsi raames ingliskeelne ettekandepäev. Sündmusega märgiti Arvo Krikmanni isikliku raamatukogu üleandmist Eesti Kirjandusmuuseumile.

Arvo Krikmanni teadustöö oli rahvusvaheliselt tuntud ja kõrgelt hinnatud, oma laiahaardelises uurimistegevuses käsitles ta peaaegjalikult folkloori lühivorme (vanasõnad, kõnekäänud, mõistatused) ja nende allikalugu, rahvahuumorit, ütluste semantikat ning kujundkõne teooriat.

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonnal oli detsembris 2018 suur au Arvo Krikmanni perekonnalt vastu võtta akadeemiku isiklik raamatukogu, mis peegeldab tema eripalgelisi ja rikkalikke teaduslikke huve. Kogus on üle 1500 nimetuse akadeemilist kirjavara, sh raamatuid, käsikirju, loengukonspekte, mida saavad edaspidi kasutada teadlased-kolleegid, kraadiõppurid ja kõik humanitaariahuvilised. Raamatukogu sisaldab ka Eestis ainulaadseid eksemplare, mis on saadud tänu tihedatele rahvusvahelistele kontaktidele.

Ettekandepäeval said sõna Arvo Krikmanni kolleegid, kelle ettekanded seondusid akadeemiku uurimisteedadega. Plenaariesineja professor Władysław Chłopicki Poolast Jagiello Ülikoolist kõneles folkloori ja huumori uurimise võimalustest loovkujutluse kaudu. Jyväskylä Ülikooli dotsent Liisa Granbon-Herranen tegi sissevaate akadeemik Krikmanni parömioloogia-alasesse uurimistegevusse, Tartu Ülikooli inglise ja võrdleva rahvaluule vanemteadur Jonathan Roper süvenes sõnaraamatutesse kui arvestatavatesse folkooriallikatesse.

Venemaa Herzeni-nimelise Pedagoogilise Ülikooli Vene Kultuuri ja Filosoofia Osakonna teadur Sergey Troitskiy analüüsis Uljanovski kadettide hiljutist muusikavideo-paroodiat, mis tekitas ühiskonnas palju vastukaja ja meediareaktsioone.

Ettekandepäeva korraldas Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond Euroopa Regionaalarengu Fondi (Eesti-uuringute Tippkeskus TK 145) ning Haridus- ja Teadusministeeriumi (IUT 22-5) toel.

Piret Voolaid

Euroopa maskeerimiskombestikust

Eesti-uuringute Tippkeskuse sügise aastakonverentsi raames kogunes septembri alguses Tartusse ka maskeerimise sektsioon, kellest enamik on ühtlasi rahvusvahelise etnoloogia- ja folklooriühingu (SIEF) rituaalse aasta töörühma liikmed. Euroopa maskeerimiskommete ühisjooned ja teravad erinevused hoiavad teema tänaseni aktuaalsena. Maskeerimist on mõjutanud kultuuritekstid, sotsiaalsed ja ajaloolised traditsioonid, kombestiku temporaalsed, struktuursed ja sisulised karakteristikud, mis vajavad kirjeldamist ning omavahel võrdlemist. 20. sajandil on korduvalt taas elustatud

vanemaid kombeid ja mitmed neist on tänu sellele tagasi rituaalse aasta tähtpäevade ringis. Sessioon arutles Leedu, Eesti, Bulgaaria, Rumeenia, Udmurtia ja Venemaa maskeerimistavade näitel kombestiku varasemaid ja tänaseid funktsioone, muutusi jne.

Maskeerimistavasid on 20. sajandil korduvalt taastatud (Irimaal 1970. aastatel, Eestis populariseeriti 20. sajandi alguses näärisokkude jm tavadid ning eelmisel aastal viidi kogu Eestis läbi õppekampaania “Kõik santima!“. Selle käigus õpetati kultuuri-ametnikele nullist peale maskeerimistavasid. Need pole küll välja surnud, nagu näitas kampaanias aktiivselt osalenud Jaan Sudaku ettekanne, kuid on tänapäeva tingimustes ja linlikus keskkonnas väliskonkurentide (nt halloween) mõjul väiksemad, samuti kuuluvad nad jätkuvalt lastetraditsiooni. Rahvakultuuri Arenduskeskuse koolituste üks eesmärk on traditsioonile laiema kandepinna saavutamine. Küsimus on muidugi, kas tegelikkuses, kus poliitilisele vastasele heidetakse (nagu Kanadas hiljuti) ette näo tumedaks värvimist näidendis araablase etendamiseks, saab üldse maskeerimine jätkuda.

Ettekannete fookused olid lähedased. Mare Kõiva (Eesti) rääkis ettekandes “Kas Eestis on eksisteerinud vernakulaarne teater” maskide kasutamise funktsioonidest, rollidest ja rollile vastavate tegevustega etendustest. Võiksime monoloogilisi ja mitme osalisega etendusi siduda teatraalsete esinemistega. Maskeerimist toetasid abitrükised muusika, laulude jm kohta. Ilmselt segasid sotsiaalsete ja poliitiliste olude muutumine maskeerimistavade täielikku jätkumist.

Tatjana Minnijahmetova (Austria) arutus viis kuulajad udmurdi maskeerimistaditsiooni elujõulisuse ja vormikirevuse lätete juurde, tuues esile, et tavandil oli minevikus ja on tänapäeval kogukonnale edastamiseks olulisi sõnumeid. Sarnaselt eestlaste ja paljude teiste rahvastega kasutasid udmurdid maskeerimist kalendripühade kõrval perekonnatavandis, sh pulmades ja matuste juures.

Mariyanka Borisova (Bulgaaria) tutvustas 1960. aastatest paralleelselt külas ja linnas kulgevaid uue aasta ja suure paastu vahele jäävaid maskeerimiskombeid. Maskeeritud külaelanikud osalevad ka linna maskeerimisfestivalidel, mille juures eendub lõbustuslik ja meelelahutuslik element. Kombestik on demokratiseerunud – kaasa haaratakse ka naised ja lapsed.

Ioana Repciuc (Rumeenia) jätkas ja laiendas sama piirkonna maskeerimistavade vaatlust, tuues esile kõrgklassi tavad kui mudeli, uute moenähtuste integreerimise kombestikku – nt vodevilli-kultuuri mõju.

Alexandr Demidov (Venemaa) juhtis tähelepanu etiketile ja sotsiaalsetele normidele, mis kehtivad maskeerimise juures. Etikett määrab riietuse ja paljud muud rituaali osad ning mask toimib kui rühmaga liitja ja samas kui individualiseerija.

Arunas Vaicekauskas (Leedu) vaatles regionaalsete erijoonte taandumist ja homogeniseerumist suurte rahvuslike vastlafestivalide mõjul.

Arutlused tõid esile ridamisi ühisjooni, samuti probleeme, millega liikuda edasi.

Mare Kõiva